

RESSENYA A PASTOR BANYULS, VÍCTOR. *VICENT W. QUEROL I L'ATENEU CIENTÍFIC, LITERARI I ARTÍSTIC DE VALÈNCIA (1870-1876)*, VALÈNCIA, PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA, 2017, 168 pp., ISBN: 978-84-9134-135-2

REVIEW TO PASTOR BANYULS, VÍCTOR. *VICENT W. QUEROL I L'ATENEU CIENTÍFIC, LITERARI I ARTÍSTIC DE VALÈNCIA (1870-1876)*, VALÈNCIA, PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA, 2017, 168 pp., ISBN: 978-84-9134-135-2

ALAITZ ZALBIDEA BERENGUER
alaitzzalbidea@gmail.com

Universitat de València

Si tenim en compte els prejudicis intrínsecs que encara posseeixen molts lectors, abans de fullejar qualsevol estudi que verse sobre el Vuit-cents valencià, el fet que es publiquen obres que analitzen rigorosament i profusa l'esmentat període, suposa un triomf per a la historiografia catalana en general i per a la valenciana en particular. De fet, molts dels autors que han teixit el segle XIX valencià són encara, a hores d'ara, un terreny fangós que demana prudència en les observacions i una contextualització encertada dels esdeveniments.

Víctor Pastor Banyuls, amb el seu treball *Vicent W. Querol i l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de València (1870-1876)*, editat pel Servei de Publicacions de la Universitat de València, ha estat ara l'encarregat de desmitificar i posar en relleu la figura d'aquest insigne autor de la nostra malaguanyada

Renaixença literària i cultural, i resseguir-ne l'activitat desplegada al si de la institució ateneïsta, gràcies a la profunda revisió que ell mateix va portar a terme del *Boletín-Revista del Ateneo de Valencia*.

El llibre comença amb un pròleg del professor Rafael Roca, la qual cosa no deixa de ser un valor afegit: ell mateix ha esmerçat moltíssimes hores a estudiar i vindicar una altra figura rellevant, la de Teodor Llorente, dins el context de la Renaixença valenciana, més criticada per llur apoliticisme que afalagada per llurs pretensions de depurar la llengua –recordem que, malgrat tot, Llorente va emprar una acuradíssima ortografia, en comparació amb els seus predecessors, més inclinats al sàinet burlesc i folkloritzant. De les paraules del professor Roca, se'n desprén que el llibre de Pastor palesa una continuïtat positiva, pel que fa als estudis del Vuit-cents literari, de manera desapassionada i lliure d'ideologies preconcebudes. Tal com apunta el mateix prologuista, hem de seguir bussejant en els autors i institucions del XIX «amb els seus triomfs i fracassos, aspiracions i misèries». Només així, aquestes aportacions «ens permetran anar coneixent-nos i reconeixent-nos com a poble» –afig.

L'estudi de Pastor es divideix en tres parts essencials: s'obri amb el capítol «L'època de la Renaixença valenciana», continua amb l'apartat «L'Ateneu Científic, Literari i Artístic de València» i segueix amb «L'aportació de Vicent W. Querol a l'Ateneu», tot cloent amb una sèrie de sucoses conclusions.

La primera part contextualitza la convulsa època renaixencista, tant a Catalunya com al País Valencià, des dels seus inicis: la identificació llengua-pàtria, a partir d'una visió historicista, que ens dona les claus per entendre la producció literària d'un Carles Aribau o d'un Tomàs de Villarroja; la relació entre els romàntics i els joves renaixencistes... D'aquest nodriment intel·lectual sorgeixen figures com la de Vicent Wenceslau Querol i Campos (1837-1889) que, gràcies al mestratge de l'aleshores responsable de la biblioteca universitària de València, el mallorquí Marià Aguiló i Fuster (1825-1897), s'erigiren en els màxims responsables del reviscolament lingüístic i literari a casa nostra, tot mantenint una estreta i fluida col·laboració lingüística i cultural. N'és una prova força fefaent l'epistolari entre ambdós personatges que es conserva a la Biblioteca de Catalunya, al Fons Marià Aguiló, i que rescata i analitza el mateix Pastor.

Així mateix, aquest primer apartat del llibre repassa la recepció de Querol del segle XIX ençà, ja que l'autor ha suscitat l'interès d'intel·lectuals de renom, com Sanchis Guarner, Joan Fuster, Alfons Cucó o Vicent Simbor, que van encabir la seua obra dins de les aportacions més rellevants del segle XIX, junt amb el treball de prohoms com Teodor Llorente, Rafael Ferrer i Bigné o Vicent Boix. No debades, hi va haver un reconeixement de la seua figura al llarg del segle XX, no només als cercles culturals de la València de llavors, com Lo Rat Penat, Proa o la revista *La República de les Lletres*, sinó també en personatges concrets que van mostrar una inquietud creixent per recuperar el seu llegat. Més pregonament, Lluís Guarner es va encarregar d'estudiar la figura de Querol, tal com Pastor reflecteix al llibre, l'apartat que hi dedica, titulat «Lluís Guarner, estudis de Vicent W. Querol».

El segon capítol de l'estudi tracta de mostrar una extensa panoràmica del que fou l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de València i les iniciatives que s'hi portaren a terme, així com el model d'entitat que va bastir-s'hi. Pastor, d'entrada, relaciona la proliferació de noves associacions culturals a la València del XIX, en part, a la influència de la Il·lustració francesa, les associacions científiques i literàries de la qual penetraren a la Península Ibèrica el 1835, amb la creació del Ateneo Científico y Literario de Madrid. De mica en mica, tot seguint un model que, en paraules d'ell, estava adreçat «a elevar el nivell intel·lectual de la societat», es crearen també a casa nostra la Joventut Catòlica de València (1870-1871) o el Liceu Literari (1874-1875). En qualsevol cas, després d'un procés llarg i lent, en què hi hagué algunes reunions preliminars, es va fundar, al gener de 1870, l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de València, que, a partir de llavors, i durant la dècada dels setanta d'aquell segle, es convertí en l'element de recobriment literari i cultural valencià. De fet, Pastor no s'està d'afirmar que, ja al 1872, l'Ateneu «s'hauria consolidat com a centre director de la cultura de la ciutat del Túria». D'aquesta manera, s'hi promogueren diverses activitats que, gràcies a la Secció de Literatura de l'organització, presidida per Enric Escrig, Josep Pallarés, Ferran del Alisal, Cristòfol Pasqual i Genís i el mateix Vicent W. Querol, es van tractar temes literaris vinculats amb la societat, tant pel que fa als moviments d'aleshores, que tocaven el realisme-naturalisme o l'idealisme, com pel que fa a tot allò relacionat amb la cultura valenciana.

Cal destacar, així, el meticolós treball de Pastor, que reflecteix aquesta intensa vida cultural al si de l'entitat als apartats «Curs 1872-1873», «Curs 1873-1874», «Curs 1874-1875» i «Curs 1875-1876». A més, la darrera part del capítol, titulada «Els homenatges literaris dels ateneïstes valencians» posa de manifest l'inici del contínuum regionalista valencià: si bé és cert que l'Ateneu va dedicar interessants sessions a honorar personatges il·lustres com Gil Polo, Antoni Aparisi, Gustavo Adolfo Bécquer o Bretón de los Herreros, els seus integradors honoraren, segons Pastor, «les glòries pàtries de la cultura valenciana de la mateixa manera que homenatjaren els literats més destacats de l'Estat espanyol», ja que es tractava «d'unir la cultura universal amb la pròpia i, alhora, la cultura valenciana amb el marc polític espanyol».

El tercer gran bloc del cos del treball presenta l'aportació de Querol dins l'Ateneu, que va transcendir en el plànol polític, lingüístic i literari. La seua significativa aportació cultural es traduí en la difusió de les vetlades artísticoliteràries per a dones, els certàmens literaris anuals, les traduccions d'autors romàntics europeus, etc. El seu posicionament ideològic, analitzat en un primer apartat anomenat «Ideologia política», i que es trobava més prompte inclinat cap al liberalisme moderat, impedeix de suggerir l'existència de qualsevol resquill nacionalista perifèric de caire rupturista al si de l'entitat. Ara bé, Pastor remarca que Querol, com també van fer Jacint Labaila, Rafael Ferrer i Bigné o Fèlix Pizcueta, no tenia la pretensió d'originar postulats ideològicament regionalistes, sinó de construir –o almenys contribuir amb la construcció– un moviment merament literari, en el qual Marià Aguiló va tenir una influència fonamental, pel que fa als preceptes patriòtics, literaris i polítics.

L'autor ens recorda, a més, que el pensament polític de Querol estigué present en uns altres cercles renaixencistes que ultrapassaven els límits de l'Ateneu: el 1872 va exercir de mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona i va enllestir una composició poètica titulada «Pàtria, Fides, Amor» en la qual denunciava la inestabilitat sociopolítica produïda arran de la caiguda de la monarquia borbònica i la crisi de fe.

En la mateixa línia s'obri el segon apartat d'aquest tercer capítol, «Ideologia literària», dividits en els subapartats en què l'investigador ha pogut filar prim gràcies a les iniciatives literàries –inclosa la difusió de l'obra traductora– que va promoure Querol i el que va aportar al butlletí-revista de l'Ateneu. Segons l'autor, l'insigne literat sabia, amb certesa, que «amb la seua tasca contribuïa a l'avanç del moviment restaurador de les lletres valencianes». El seu interès per l'obra d'Ausiàs March, Joan Timoneda o Roís de Corella no era incompatible amb la doble pertinença a la literatura catalana i castellana que, tal com passava amb la resta d'escriptors vuitcentistes valencians, feia rajar alhora una preocupació més que evident pel Segle d'Or castellà.

És el darrer apartat, que porta el títol de «Ideologia lingüística», aquell que conté una sèrie de curiositats remarcables. S'obri amb una secció que presenta la inquietud intel·lectual de Querol per la llengua nostrada, que arranca amb el mestratge d'alguns professors com Vicent Boix, Pasqual Pérez o Joan Arolas, a banda de l'esmentat Marià Aguiló. El literat sempre havia estat atret pel que Pastor anomena «velles glòries», de manera que va mantenir una actitud positiva envers la llengua catalana, que passava per realitzar nombroses apologies lingüístiques en discursos i en documents diversos. S'ha de tenir en compte, però, que aquest exalçament li servia com a reafirmació de la nació espanyola que, a diferència de l'actitud uniformista de molts altres personatges, creia diversa i plurilingüe. Així mateix, el llibre inclou un subapartat en què s'analitza el model lingüístic del personatge, i s'hi conclou que va defensar un català acadèmic, enfront del model basat en la llengua oral, emprat pels escriptors satírics.

Tot seguit, i ja al final del llibre, se'ns presenta «El nom de la llengua o el criteri filològic» de l'autor. La seua importància rau en el fet que Querol trenca amb el llemosinisme onomàstic dels seus coetanis, tot emprant el mot «català» per a denominar l'idioma –el llibre ens recorda l'estranyesa que causa llegir un títol com el de *Rimas Catalanas*, nom del seu poemari–, tal com feien els autors del Principat i començà a fer Marià Aguiló, que va difondre la denominació entre els escriptors illencs. De fet, Pastor conclou el seu llibre amb una sèrie d'observacions, una de les quals afirma que la denominació unitària de la llengua «es produiria per l'assumpció de la ideologia lingüística del mallorquí Marià Aguiló, que establert a Catalunya, havia estat, durant la dècada dels anys seixanta, mestre i col·laborador del valencià en afers literaris i lingüístics».

Amb tot plegat, aquest treball, fruit de la perseverança d'un jove estudiós dotat d'una maduresa investigadora ben palpable, denota la vivacitat de la Renaixença valenciana, molts dels aspectes de la qual han estat clau per a entendre els nostres dies. Ens atreviríem a afirmar –sense menystenir cap dels treballs que el precedeixen– que el llibre de Pastor és una de les investigacions més meritòries

Ressenya a David Abulafia. *La guerra de los doscientos años: Aragón, Anjou y la lucha por el Mediterráneo*,
Barcelona, 2017

sobre el darrer terç del segle XIX: el cas de Vicent Wenceslau Querol, força desconegut fins ara, ha suscitat al llarg dels anys l'interés d'alguns investigadors, les aportacions dels quals han estat conjuminades i contrastades per ell mateix, tot afegint-hi informació inèdita, àdhuc desconeguda. Cal destacar, per damunt de tot, que la quantitat de documentació aportada –malgrat el difícil accés als arxius d'algunes institucions valencianes– harmonitza amb l'estil de l'autor: lleuger i poc recargolat, la qual cosa crea una simbiosi literària agradívola i accessible per a tots els públics. Esperem, per tant, que ell llibre es convertesca, si més no, en un xicotet punt d'inflexió per a portar avant estudis del Vuit-cents i, el que és més important, per a aprendre a valorar-los des de la perspectiva actual.